

(PLECS)

D'HISTÒRIA LOCAL

126

Directors: Ramon Arnabat,
Josep Santesmasés
Coordinació: Isabel Muntané
Compaginació: Natàlia Báscones
Disseny: Canseixanta
Tria de novetats: Pineda Vaquer

CONTINGUTS

EDITORIAL: La memòria històrica...	1
TEMES 1: Projecte de recerca...	2
TEMES 2: Investigant la repressió...	5
PATRIMONI: Jornades imatge	8
RESSENYA	9
TRIA DE NOVETATS	10
NOTICIARI	12

LA MEMÒRIA HISTÒRICA I LA HISTÒRIA LOCAL

No és pas cosa d'ara que la historiografia local s'hagi interessat per allò que entenem com a "memòria històrica" i per la història més recent. És fàcil constatar que des de fa dues o tres dècades els centres d'estudis produeixen, publiquen i difonen recerca contemporània dels períodes de la Segona República, la Guerra Civil, el franquisme i l'antifranquisme. La recerca, vehiculada mitjançant articles, monografies, exposicions i audiovisuals, ha comportat la utilització de documentació inèdita o poc treballada, la recuperació i valorització de documentació dispersa (personal, associativa), el descobriment de la imatge fotogràfica i fílmica que hem anat rescatant de l'oblit temorós i, finalment, el testimoniatge oral de vivències en primera persona, guardades en els silencis de la pau dels cementiris del franquisme. La recuperació de les memòries històriques dels vençuts ha contribuït a contrarestar la memòria històrica oficial del franquisme, i també a l'afermament del sistema democràtic. Segurament, el coneixement de la proximitat local ens ha permès copsar l'abast dels canvis realitzats i intentats durant els anys de la República, alhora que ens ha previngut d'unes mitificacions excessives del mirall republicà. La constatació de la praxi diària ha prevalgut damunt les formulacions teòriques genèriques, i en tot cas n'ha eixamplat les particularitats i les diversitats. Els trasbalsos, els

sofriments, la repressió, les resistències, han deixat de ser conceptes generalitzadors, uniformes, per esdevenir fets i circumstàncies succeïts a persones amb nom i cognoms que visqueren al costat de casa.

En els darrers anys hem assistit a la conscienciació d'un sector de la societat, sanament indignada per uns implícits pactes de silenci, que mantenien en la ignomínia els noms de les víctimes del franquisme i que persistien en la indignitat de deixar intocables les fosses comunes dels afusellats. A tot això s'hi han sumat polítiques de govern encaminades a rescabalar el coneixement d'un període que el franquisme perversament havia tergiversat i que la democràcia ha mantingut amb llums i ombres, segons la conveniència. Tot plegat ha propiciat la proliferació de propostes de recerca i difusió del que s'ha vingut a denominar "memòria històrica".

El paper de la historiografia local, generada molt sovint a partir dels centres d'estudis, pot i ha de continuar sent important en la recuperació de la memòria col·lectiva de les societats que just ens han precedit o de les quals hem format part, de les quals en definitiva som hereus; les que ens han marcat, agradi o no,

el present. Des de la historiografia local, des dels centres d'estudis, cal continuar esperonant la recerca, sense prevencions temoroses i infundades, amb la convicció que la història pot anar de bracet del deure i del compromís cívic. ■

Visita del general Franco a Girona, 17 de maig de 1960. L'alcalde de Girona, Pere Ordís, està just darrera de Franco. Ajuntament de Girona. CRDI (Narcís Sans)

el present. Des de la historiografia local, des dels centres d'estudis, cal continuar esperonant la recerca, sense prevencions temoroses i infundades, amb la convicció que la història pot anar de bracet del deure i del compromís cívic. ■

temes-1)

RAMON ARNABAT. Director del projecte
TOTS ELS NOMS (EL PENEDEÈS, 1931-1978)

PROJECTE DE RECERCA I DIVULGACIÓ HISTÒRICA.

A les comarques que conformen el Penedès històric, l'Alt Penedès, el Baix Penedès i el Garraf (un total de 47 municipis), s'han desenvolupat en els darrers anys un seguit d'iniciatives institucionals, personals, i associatives de recuperació de la Memòria Històrica i dels valors democràtics de la II República, la Guerra Civil, el Franquisme i la lluita per la Democràcia, tant des de la vessant de la recerca, com de la divulgació. Per tal de donar coherència a aquestes iniciatives disperses i impulsar-ne de noves en el marc d'un projecte comú, l'Institut d'Estudis Penedesencs va decidir d'impulsar i dirigir el projecte de recerca i divulgació històrica *Tots els Noms (El Penedès, 1931-1978)*. Un projecte que vol implicar activament els historiadors i els ciutadans en el procés de reforçament dels valors democràtics mitjançant el coneixement històric i la memòria històrica.

Objectius i abast

Els objectius del projecte *Tots els Noms* són els de compaginar la recerca històrica sobre la segona república, la guerra civil, el franquisme i la lluita per la democràcia, amb el procés social de recuperació de la memòria històrica i democràtica. Aquest projecte consta de diverses parts complementàries.

Visita de Francesc Macià a Vilanova i la Geltrú l'any 1933.

Fotografia: Biblioteca Víctor Balaguer

- Recerca exhaustiva en base a la documentació escrita, oral, visual i patrimonial.
- Recuperació i sistematització de fonts d'informació primàries.
- Fer-ne una interpretació global, per tal d'analitzar-ne els trencaments i les continuïtats a nivell polític, social, econòmic, i cultural.
- Creació d'una gran base de dades amb els noms dels protagonistes del període en un sentit molt ampli.
- Servar, conservar i difondre el material localitzat i generat durant la recerca.
- Planificar itineraris de la memòria democràtica a partir del patrimoni i els records.
- Difondre i divulgar aspectes generals, temàtics o cronològics de la recerca mitjançant publicacions, audiovisuals, conferències, exposicions, itineraris, material didàctic i una gran pàgina web a internet: www.totselsnoms.org.

L'abast temàtic del projecte *Tots els Noms* és la història social, política, econòmica i cultural del període 1931-1978 al Penedès històric, tractada de forma completa i exhaustiva, fent especial incidència en els següents aspectes i els seus protagonistes. Pel que fa a la *Segona República*: l'aportació penedesenca a la Catalunya republicana, els projectes i les realitzacions més emblemàtiques al Penedès republicà, el món associatiu i cooperatiu, les forces polítiques i sindicals, els ajuntaments republicans, el conflicte pagès, els fets d'octubre de 1934, i la cartografia político-social urbana. De la *Guerra Civil*: la revolució social al Penedès, les Milícies i els Comitès, la repressió contra les dretes, la participació al front, els refugiats, els bombardeigs, els camps d'aviació, i la vida quotidiana a la reraguarda. Quant al *Franquisme i lluita per la Democràcia*: l'exili republicà, la repressió, la Falange local i comarcal, els ajuntaments franquistes, l'Església catòlica, la cultura franquista i la democràtica, l'oposició democràtica.

Organització i funcionament

El projecte *Tots els Noms* és obert i s'enriquirà a partir de les aportacions i iniciatives de recerca i divulgació que plantegin els ciutadans, els centres locals, els ajuntaments, els consells comarcals i els historiadors, ja que un dels seus objectius és aconseguir el màxim de participació possible tant en la recerca, com en la seva divulgació. Tot i el caràcter obert del projecte, els anys 2006 i 2007 es centraran en les recerques i la divulgació sobre els eixos temàtics de la segona República i la Guerra Civil, i els anys 2008 i 2009 en els del Franquisme i la lluita per la Democràcia.

El projecte *Tots els Noms* està dirigit per l'historiador Ramon Arnabat, i compta amb un equip de coordinadors integrat pels historiadors Daniel Sancho, Raimon Soler, Jesús Castillo, Rosa M. Banach, Adrià Cabezas, Miquel A. González, i Rosa Martí, i un equip de quaranta-set col·laboradors, un a cada municipi del Penedès. Les actuacions es planifiquen anualment i es realitzen a partir d'acords de col·laboració amb els ajuntaments i consells comarcals, els centres d'estudis locals, i els arxius i museus del Penedès.

El projecte *Tots els Noms* ha comptat des del seu inici amb el suport i la col·laboració de la Direcció General del Memorial Democràtic de la Conselleria d'Interior, Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya. A més, col·laboren en aspectes concrets del projecte la Direcció General d'Investigació del Departament d'Innovació, Universitats i Empreses de la Generalitat de Catalunya, el Centre d'Història Contemporània de Catalunya (CHCC), la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), l'Institut Ramon Muntaner (IRMU), el Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona (CEHI-UB), el Centre d'Estudis sobre l'Època Franquista i Democràtica de la Universitat Autònoma de Barcelona (CEFID-UAB), el Vinseum (Museu de les Cultures del Vi), els consells comarcals de l'Alt Penedès, el Baix Penedès i el Garraf, i diversos ajuntaments penedesencs.

Actuació 2006

L'any 2006 el projecte *Tots els Noms* va iniciar el seu camí amb un seguit d'actuacions:

- Recerca sobre els fonts documentals comarcals, nacionals i estatals, sobre el Penedès entre 1931 i 1939, i creació d'una base de dades pública per facilitar les recerques històriques sobre aquest període.

- Disseny i creació d'una pàgina web amb l'objectiu de fer accessible la consulta dels resultats de la recerca i les bases de dades, i facilitar la interacció entre el projecte i els ciutadans.

- Edició i publicació d'una monografia: *Els joves i la II República i la guerra Civil al Penedès* a partir dels Treballs de Recerca de Batxillerat.

- Entrevistes gravades a protagonistes del període 1931-1939, a partir d'uns guions elaborats i establint un time-code per facilitar-ne la seva consulta.

- Publicació del llibre *Victimes de la guerra civil (1936-1939) al Penedès. Soldats i població civil morta. Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf*, amb la col·laboració del CHCC i el Consell Comarcal de l'Alt Penedès.

- Estudi sobre la repressió a l'Alt Penedès, en col·laboració amb el Vinseum.

- Conferències sobre la segona República al Penedès a vuit municipis penedesencs en col·laboració amb els ajuntaments respectius.

- Col·laboració en la recerca i divulgació d'estudis sobre la Segona República i la Guerra Civil a quatre municipis penedesencs, a iniciativa dels ajuntaments i amb el suport del Memorial Democràtic.

- Col·laboració en l'organització de les *Jornades sobre l'aviació i la guerra civil*, organitzades per l'Ajuntament de Santa Margarida i els Monjos.

- Col·laboració en les *Jornades sobre la renovació pedagògica al Penedès durant la Segona República* organitzades pel Vinseum

Programa d'actuació 2007

Per l'any 2007 s'han programat les següents activitats comptant amb la col·laboració especial del Programa del Memorial Democràtic, i de l'Institut Ramon Muntaner, dels consells comarcals de l'Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf, de diversos ajuntaments penedesencs, i dels centres d'estudis locals:

- Recerca sobre les actuacions republicanes i el seu impacte en els 47 municipis de les tres comarques penedesenques

temes-1)

(1931-1936), amb la col·laboració del CEHI-UB i dels arxius comarcals de l'Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf.

- Recerca sobre la repressió franquista (1939-1945) al Garraf, amb la col·laboració del CEFID-UAB.
- Edició d'un llibre sobre *La repressió franquista (1939-1945) al Baix Penedès*.
- Elaboració d'un llibre i d'un DVD, i muntatge d'una exposició sobre la repressió franquista a l'Alt Penedès, conjuntament amb el VINSEUM, i amb la col·laboració del CEFID-UAB.

Inauguració de la creu dels caiguts al Vendrell (1940). Fotografia: Arxiu Comarcal del Baix Penedès.

- Recerca documental i oral sobre la lluita per la Democràcia i la Transició a Vilafranca i a l'Alt Penedès (1969-1979), i preparació de l'edició d'un llibre i d'una exposició, amb la col·laboració del CEHI-UB.
- Elaboració de guions i producció de documentals sobre la guerra civil a Vilanova i la Geltrú a partir dels fons documentals de Canal Blau TV, amb la col·laboració de Canal Blau TV, i el CEHI-UB.
- Estudi sobre el cost humà de la guerra civil (1936-1945), amb la col·laboració del CHCC.
- Posada en marxa de la base de dades de protagonistes relacionats amb la Segona República, la Guerra Civil, el Franquisme i la lluita per la Democràcia (unes 5.000 persones).
- Conferències sobre la segona república i la guerra civil al Penedès.

- Col·laboració amb recerques, publicacions i exposicions locals sobre el període de la segona república i la guerra civil.

Projecte estrella, 2006-2007

L'estrella del projecte *Tots els Noms* durant el bienni 2006-2007 és el *Projecte per a la localització, registre i senyalització dels llocs emblemàtics de la segona República, la Guerra Civil, la repressió franquista i la lluita per la Democràcia al Penedès*, que es desenvolupa amb el suport del Memorial Democràtic, dels consells comarcals de l'Alt Penedès, el Baix Penedès i el Garraf, i del VINSEUM. Aquest projecte té la voluntat de col·laborar en el procés de recuperació, conservació i difusió de la memòria democràtica com a patrimoni col·lectiu, per tal de fomentar els seus valors a les comarques penedesenques. El projecte es proposa la localització, registre i senyalització dels llocs emblemàtics de la II República, la Guerra Civil, la repressió franquista i la lluita per la Democràcia en les tres comarques penedesenques, aplicant al Penedès les actuacions derivades del *Pla Pilot per a la Localització, Registre i Senyalització dels llocs emblemàtics de la guerra civil 1936-1939, de la repressió franquista i de la lluita anti-franquista a les comarques de Lleida* dirigit per la historiadora Conxita Mir. Els objectius d'aquest projecte són:

- Actuacions de recuperació i conservació del patrimoni democràtic, material i immaterial del Penedès.
- Actuacions de localització i senyalització de llocs, espais, monuments, símbols, paisatges i tot tipus de vestigis sobre la II República, la Guerra Civil, la repressió franquista i la lluita per la Democràcia al Penedès.
- Elaboració d'inventaris de la simbologia franquista presents al Penedès.
- Divulgació de les recerques realitzades mitjançant internet, llibres, DVDs, programes de ràdio i televisió locals i comarcals, i la premsa local i comarcal.

Durant l'any 2006 s'ha realitzat la tasca de recerca i inventariat en els quaranta-set municipis penedesencs, i durant el 2007 es treballarà la informació recollida per tal de fer propostes d'actuació (conservació i divulgació) sobre el patrimoni inventariat. Per qualsevol informació respecte d'aquest projecte podeu adreçar-vos a la pàgina web: www.totselsnoms.org, o per correu electrònic a secretaria@totselsnoms.org. ■

JOAN CORBALÁN GIL. Historiador

INVESTIGANT LA REPRESSIÓ FRANQUISTA: ELS SUMARÍSSIMS

El final de la Guerra Civil espanyola (1936-1939) va significar el principi d'una forta repressió que es va convertir en un dels principals eixos de la consolidació del nou estat franquista, i es va traduir en una legislació molt detallada i precisa. Amb la denúncia d'un veí o un informe de Falange s'iniciava un calvari per als inculpats. Després d'una paròdia de judici, la majoria va acabar a les presons o als batllons de treballadors. A Barcelona, els menys afortunats van ser executats, principalment, al camp de la Bota de Barcelona, i enterrats al fossar de la Pedrera del Cementiri de Montjuïc.

En un intent més d'honorar i rehabilitar aquests morts, l'Associació Pro-Memòria als Immolats per la Llibertat de Catalunya em va encarregar l'actualització del cens d'executats pel franquisme a Barcelona entre el 1939 i el 1952. El resultat d'aquesta actualització, per ara, ens dona 1.717 persones executades per la justícia franquista, després de consultar milers d'expedients judicials, els sumaríssims.

Amb l'estudi sistemàtic i exhaustiu d'aquests milers de sumaríssims consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona, hom pot conèixer de primera mà una font bàsica de la repressió franquista que, alhora, permet saber una mica de la biografia de cada executat i les condicions repressores del règim. Però en cada sumaríssim es pot trobar més de la nostra història recent gràcies a la documentació que incorpora: denúncies, sentència, informes, avals... Aquests expedients són una font bàsica per a l'estudi d'una etapa i un tema ben fosc de la nostra història recent.

La justícia al revés

Fins al 1944 els acusats ho són per fets esdevinguts durant la Segona República i la Guerra Civil, tal i com es fa constar al "resultando" de les sentències. És la justícia al revés que en el seu moment explicava Serrano Suñer: «RESULTANDO: que contra los legítimos poderes del Estado, asumidos por el Ejército a partir de 17 de Julio de 1936 en cumplimiento de su función constitutiva, se desarrolló un alzamiento en armas y una tenaz resistencia, cometiendo-se a su amparo toda suerte de violencias, hechos en los que participaron los procesados [...]». En canvi, des de finals

d'aquest any i fins al 1952, la majoria dels acusats ho són per fets derivats de la lluita antifranquista i per causes comunes.

Quines informacions aporten els sumaríssims? Per respondre ens basarem en els dels primers moments, fins al 1944. Des del 1936 els militars franquistes es van encarregar –més aviat es van apropiar– de la justícia i la major part dels delictes van quedar sota la jurisprudència militar, motiu pel qual aquests expedients es localitzen als Tribunals Militars. La

Estat actual del Fossar de la Pedrera del Cementiri de Montjuïc de Barcelona

instrucció sumarial corresponia a tribunals militars existents a Barcelona ciutat i en altres llocs de Catalunya. Pel que fa a la província de Barcelona, en tenim constància a Arenys de Mar, Badalona, Canet de Mar, Granollers, l'Hospitalet de Llobregat, Igualada, Manresa, Mataró, Sabadell, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Vic, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

Els sumarís són expedients on consten les actuacions practicades per un jutge instructor en causes considerades greus, en les quals es busca escatir els fets i determinar les persones que en van ser responsables. Però la justícia franquista no buscava la veritat, buscava la culpabilitat dels processats, i eren aquests (i les seves famílies) qui havien de demostrar

temes-2)

la seva innocència en uns processos que es van desenvolupar el més ràpidament possible. Per aquest motiu, la tramitació es va fer ràpidament (sumaríssims) o molt ràpidament (sumaríssims d'urgència).

La documentació recollida quedava classificada minuciosament: denúncies, detencions, declaracions de testimonis i dels inculpats, informes d'ajuntaments i de Falange, la sentència, l'execució... Aquesta informació es referia tant a les persones (processats, denunciants, testimonis) com als fets descrits (assassinats, destrucció de propietats...) i ens permet endinsar-nos en la vida quotidiana de les poblacions catalanes a diversos nivells: polític (filiacions polítiques o sindicals, funcionament d'aquestes organitzacions, càrrecs municipals...); econòmic (distribució de la població activa, salaris...) i social (lloc de naixement, nivell d'alfabetització...). Hem de tenir present que aquestes descripcions i informacions són sempre subjectives, d'acord amb la visió dels guanyadors de la Guerra Civil.

Un cop aconseguida la informació necessària, el jutge instructor remetia la causa a l'Auditoria de Guerra per elevar-la a judici i es convocava el consell de guerra. Els judicis eren ràpids d'execució i sense cap mena de garantia processal. El resultat va ser sempre la màxima pena per als delictes en qüestió: rebel·lió, adhesió, auxili o excitació. Es tractava de donar cobertura legal a la sentència de culpabilitat.

Els judicis es van celebrar en forma d'audiència pública a les dependències del Govern Militar de Barcelona. També es van celebrar judicis a Terrassa, Manresa, Mataró, Sabadell, Igualada, Vic i Vilanova i la Geltrú. Els consells de guerra que es van fer fins a l'octubre del 1939 van jutjar causes acumulades: en un sol judici i en menys d'una hora es decidia el futur d'unes 20 persones. Després els judicis es van convertir en individuals.

Poc abans del judici apareixia la figura del defensor, uns militars que accedien a la defensa d'ofici dels inculpats un

dia o dos abans de la vista; més endavant els reus van poder triar d'una llista els oficials assignats per a aquestes tasques. Amb el temps, cap al 1944, els reus van poder aconseguir els serveis d'advocats civils. Disposar de poques hores significava no poder preparar una bona defensa.

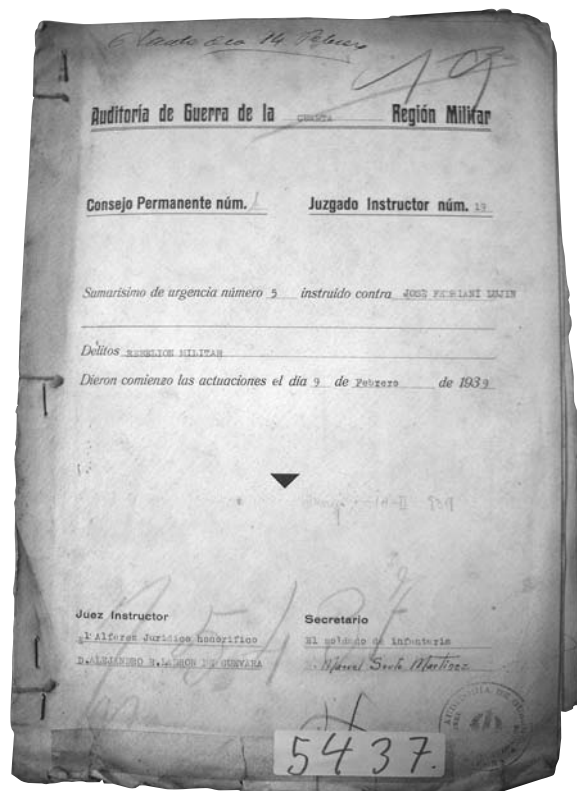
La composició i el funcionament dels consells de guerra es van definir en el decret número 55 d'1 de novembre de 1936. La composició va quedar estructurada amb un president amb la categoria de cap de l'exèrcit; tres vocals, amb la categoria d'oficials, i un assessor jurídic pertanyent als Cos Jurídic Militar. El càrrec de defensor l'havia d'ocupar un militar.

La sessió l'obria el secretari del consell, que llegia el resum de les actuacions dels encausats. Després es concedia la paraula al fiscal, que incidia en els fets i actuacions sumarials i sol·licitava les penes màximes. Seguidament el defensor feia un detingut examen de les actuacions «tratando de desvirtuar los cargos» dels seus defensats i «termina solicitando para ellos penas mínimas». Després es concedia la paraula als acusats i «éstos contestan que solamente es cierto lo que tienen manifestado en sus mani-

festaciones indagatorias».

Immediatament el tribunal es retirava a deliberar les penes i els acusats tornaven a les presons. L'arbitrarietat de la pena imposada era d'allò més aleatòria: en casos semblants les penes podien ser molt diferents. En un parell de dies es notificava la sentència a aquells que rebien una pena de presó. Aquells que no signaven la notificació ja sabien que el consell havia dictat contra ells la pena de mort recollint la petició fiscal. Els condemnats a mort signaven poc abans de morir la notificació de la seva sentència. Abans calia informar el Generalíssim i esperar el vistiplau corresponent o bé la commutació de la pena, sempre i quan no es fes constar a

Portada d'un sumaríssim

la sentència que «NO PROCEDE la conmutación de la pena impuesta».

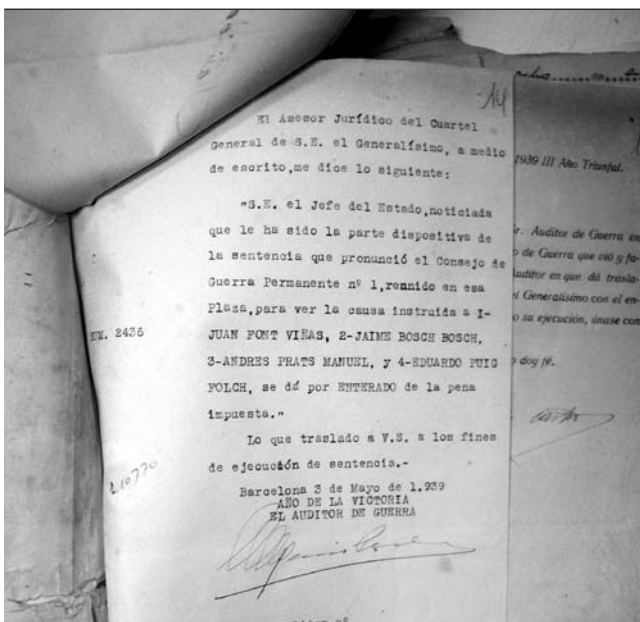
Alguns condemnats a mort, si tenien opció de posar-se en contacte amb la família, la informaven que calia buscar qualsevol document exculpador: certificats de bateigs, de comunions, de casaments, dels veïns... Aquestes gestions van resultar en moltíssims casos infructuoses.

Execucions sense previ avís

Si els tràmits judicials s'havien efectuat correctament, s'enviava la sentència al Quarter General del Generalísimo perquè aquest donés el seu *enterado*. El temps de resposta variava de pocs dies a uns quants mesos i la confirmació de les sentències a l'Auditoria es feia telegràficament, per correu postal o telefònicament. No obstant aquesta incertesa de quan arribaria l'última hora, els condemnats sabien quan podien ser executats calculant quan havien estat jutjats els que havien sortit de la presó durant la nit camí del camp de la Bota.

Quan arribava l'*enterado* del Generalísimo a l'Auditoria de Guerra, l'auditor encarregava al secretari del jutjat instructor que iniciés els darrers tràmits per a l'execució. El comandant militar havia de designar el piquet d'execució,

Un document amb l'"enterado" del Quarter General del Generalísimo.

normalment format per la Guàrdia Civil. Es notificava al cap de la presó que preparés l'entrada a capella dels reus, que eren informats unes hores abans de la imminent execució, i els lliuressin al cap de l'escamot que els havia de portar fins al lloc d'execució. L'entrada a capella significava que poc després serien afusellats. Són nombroses les darreres lletres en què els condemnats donaven ànims a les famílies i els emplaçaven a sentir-se orgullosos i a anar amb la cara ben alta, recordant la seva innocència. També rebia una notificació el capellà castrense, el qual designava un capellà que havia d'assistir espiritualment els condemnats. Es nomenava un metge militar que havia de certificar la mort dels executats. Les execucions per garrot vil es van complir a la mateixa Model. Alguns afusellaments es van fer al Castell de Montjuïc, però la majoria, fins al 1952, van tenir lloc al Camp de la Bota. L'hora, sempre a l'alba.

La Casa de la Caritat de Barcelona i el Cementiri de Montjuïc eren informats per tal de preparar uns senzills i barats taüts, el transport dels cossos cap al cementiri, l'enterrament (al fossar de la Pedrera) i la tramitació dels expedients d'enterrament. Per últim, l'oficina del Registre Civil havia d'inscriure la mort i la causa de la mateixa (hemorràgia interna en els afusellats i xoc traumàtic o asfíxia en els executats a garrot vil) i enviar la còpia corresponent perquè fos inclosa al sumariíssim.

Algunes famílies s'assabentaven de l'execució quan feien la visita setmanal a la presó per portar roba i menjar i els funcionaris els deien que ja no calia. D'altres rebien la notícia quan persones de la població tornaven de la Model, o bé a través d'un capellà per carta, per telèfon o mitjançant una visita.

Aquesta és la terrible situació que van viure 1.717 persones executades pel franquisme en aquest període d'estudi, i també de les seves famílies. La major part d'aquestes persones anònimes van morir per les seves "accions" en temps de la República i de la Guerra Civil. Una altra part va morir per lluitar contra la dictadura.

Ara el que toca és restablir i honorar la seva memòria a un nivell superior del merament familiar o local. Hom ha de saber que al fossar de la Pedrera del Cementiri de Montjuïc estan enterrades unes persones que van lluitar pels ideals democràtics i que, a diferència d'altres col·lectius, ells no tenen una veu pròpia. Cal que hom conegui què signifiquen per a la nostra societat i la nostra història. Recuperar la seva memòria no significa reobrir les ferides de ningú. Cal que s'anul·lin d'una vegada aquestes farses judicials i que s'ajudi a tancar definitivament les ferides. ■

patrimoni) (re

Girona, 1910 ca. Fotografia: Ajuntament de Girona. CRDI (A.T.V., ed.)

JOAN BOADAS I RASET. Arxiver Municipal de Girona i director del CRDI

JORNADES IMATGE I RECERCA

D'ençà de l'any 1990, i amb una periodicitat biennal, el Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI) de l'Ajuntament de Girona i l'Associació d'Arxivers de Catalunya (AAC) convoquen les Jornades Imatge i Recerca per tal de debatre els diferents aspectes vinculats amb la gestió, la conservació, el tractament i la difusió del patrimoni fotogràfic i audiovisual.

A les portes de la celebració de la desena convocatòria, el balanç, ni que fos exclusivament acumulatiu, del que han aportat les Jornades en l'intent de posar en valor el patrimoni en imatge és força espectacular: 51 ponències, 14 experiències, 95 comunicacions i 54 contribucions al fòrum-tribuna obert a partir de 1988. En total, s'ha fet l'edició impresa de gairebé 2.400 pàgines consultables també en la seva integritat al web del CRDI (www.ajuntament.gi/crdi). Des de l'inici, les Jornades es van plantejar com un punt de trobada per tal de fomentar la reunió d'especialistes i investigadors d'arreu de l'Estat. Calia que l'immens patrimoni fotogràfic i audiovisual, que a començament de la dècada dels noranta del segle passat presentava encara unes greus

mancances d'atenció i protecció, rebés els tractaments adequats que permetessin garantir-ne en primer lloc la conservació, segonament la descripció i, en darrer terme, la posada en disposició per tal que fos conegut i utilitzat pel conjunt de la ciutadania.

Partint d'aquestes premisses, les Jornades han centrat el seu contingut en tots els diferents aspectes que conflueixen en l'organització i el tractament d'aquesta documentació: conservació i avaluació del material fotogràfic, gestió de drets d'autor i propietat intel·lectual, possibilitats d'explotació del contingut iconogràfic, descripció i tractament documental, evolució dels procediments i, de manera especialment present a partir de 1996, anàlisi i tractament del que suposava la incontenible irrupció del fenomen digital.

L'anàlisi del recorregut realitzat des del 1990 creiem que permet ser raonablement optimistes pel que fa a l'actual situació del patrimoni fotogràfic i audiovisual de Catalunya. S'ha avançat de manera clara en la percepció que aquest és un patrimoni d'una importància cabdal, estratègica, per tal de recompondre el passat i el present del nostre país i s'hi estan dedicant, tot i que caldria incrementar-los, recursos econòmics i humans per garantir-ne la conservació i divulgació.

Més que mai, doncs, ha arribat el moment no només de fer història de la fotografia, sinó història amb la fotografia. ■

CRDI

ADREÇA: Placeta Institut Vell, 1
17004 Girona

CONTACTAR: www.ajuntament.gi/crdi Telèfon 972 228 281

Matinals

Quaderns d'Història Local
núm. 3
Arxiu Municipal de Malgrat
de Mar, 2007, 81 p.

Xavier TORNAFOCH

Del caciquisme a la democràcia. Política i eleccions a Vic (1900-1931)

Vic: Eumo Editorial, 2007,
206 p., 25 €.

L'Arxiu Municipal de Malgrat organitza des de 1999 uns cicles de conferències col·loqui que es coneixen amb el nom de *Matinals d'història* i que s'estructuren en temporades, d'octubre a març, al llarg de quatre o cinc diumenges al matí. Darrere d'aquesta "marca" hi ha la voluntat de contribuir a augmentar i a difondre el coneixement de la realitat històrica local des d'una perspectiva no localista.

Ens vam autoimposar des del principi l'edició d'un dossier que repartim abans de cada conferència i que recull documents, articles i altres materials relacionats amb el tema tractat. Després publiquem la conferència en una modesta revista recopilatòria. Quant a la temàtica, procurem estar atents a allò que percebem en la societat. Defugim les modes però no renunciem a aprofitar determinades conjuntures. La qüestió clau és poder disposar d'una persona competent capaç de dir alguna cosa nova, capaç d'aportar aires nous. De les 28 conferències col·loqui celebrades fins avui (abril de 2007), sense menystenir-ne cap, en recordem algunes com la de Josep M. Pons i Guri (titulada «Vilanova de Palafolls "alias Malgrat": la gran desconeguda»), o aquella altra d'Oriol Casassas («Jacint Verdaguer i Ramon Turró: tan lluny i tan a prop»), o la visita guiada al castell de Palafolls, o la magnífica conferència de Joan Bosch sobre l'església de Malgrat, o la darrera de Joan Villarroya titulada «L'ús de la història: mentides i mitges veritats sobre la República i la Guerra Civil».

Al llarg d'aquests anys hem editat divuit dossiers i també tres revistes (que us podeu descarregar gratuïtament a www.ajmalgrat.cat). En destaquem tres aspectes: la programació estable agrupada per temporades, l'absoluta llibertat amb què ens hem mogut, i la solvència dels conferencians i el material de suport que oferim en la majoria de conferències.

El nostre públic majoritari ja té una certa edat, però hem de ser capaços de continuar arribant a col·lectius diversos. Aquest és un dels nostres grans reptes.

JOSEP M. CROSAS

Des del poder local mai no hi ha hagut gaire interès a donar a conèixer l'evolució política de cada municipi. Desafiant la boira baixa que planava sobre la història política a Vic, el llibre de Xavier Tornafoch n'aclareix amb una nitidesa exemplar l'evolució política del primer terç del segle XX. Una etapa confusa i pendent d'estudi a Vic, que comprèn uns anys força descuidats per la història local, però també per la historiografia catalana.

Aquest llibre, però, té interès més enllà de Vic. Ens mostra com a escala local la política funcionava amb unes dinàmiques pròpies, que sovint no coincideixen amb la interpretació general, construïda a partir de la història de Barcelona. En les primeres dècades del XX es va produir a tot Catalunya la transició d'una vella manera de fer política a una de nova, d'una política controlada per notables a una nova manera d'entendre la vida pública amb la participació de les masses. En aquest context de canvi i en un marc conservador i clerical, Vic va tenir una via pròpia de modernització política. El desenvolupament polític va passar per convertir el catalanisme conservador en la força hegemònica a la ciutat i mantenir debilitades les opcions d'esquerres. És un model de modernització diferent al d'altres ciutats catalanes més industrials, però que, tot i no coincidir plenament amb l'estereotip dominant, no deixa de ser també un procés de modernització. Llibres com el de Tornafoch completen i precisen la història de l'evolució política a Catalunya.

L'autor té la condició d'historiador i polític local en actiu, no professional en cap de les dues facetes. No viu de la història ni tampoc de la política, però la solidesa argumental del llibre, fonamentada en una recerca profunda i detallada, és la culminació d'un treball d'anys dedicats a l'estudi de la història política de la ciutat de Vic, que va presentar com a tesi doctoral.

JOSEP CASANOVAS I PRAT

Jordi POMÉS
L'agricultura i els sindicats pagesos de Malgrat

Malgrat de Mar:
Ajuntament de Malgrat de Mar
2007. 295 p., 22 €.

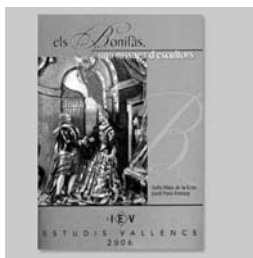
A partir de mitjan segle XIX, l'agricultura malgratenca pateix una important transformació, en què passa dels tradicionals camps de secà als cultius de regadiu. Aquest canvi va acompanyat d'una progressiva organització social i cooperativa dels pagesos de Malgrat de Mar, que culminarà amb la creació del Sindicat Agrícola l'any 1908. La monografia estudia aquesta evolució agrícola i es complementa amb un CD amb un reportatge sobre el pla del Grau i un altre sobre el fesol del ganxet.

DD.AA.
La recuperació d'un mite autòcton.
El bisbe Caixal i el seu entorn històric.

Juneda: Editorial Fonoll i Centre d'Estudis Locals del Vilosell, 2006. 82 p., 15 €.

Aportacions de la commemoració del segon centenari del naixement del bisbe de la Seu d'Urgell Josep Caixal i Estradé (1803-1879), celebrada el 2003 al Vilosell, el seu poble natal. Caixal és una figura destacada de l'Església catalana del segle XIX: defensor del pensament catòlic conservador, compromès amb el carlisme, senador per la província de Tarragona i actiu participant al Concili Vaticà I. De la seva obra cal esmentar la construcció del seminari de la Seu d'Urgell, la fundació de l'editorial Llibreria Religiosa, l'aprovació de la Nova Reforma d'Andorra i la tasca assistencial durant l'epidèmia del còlera.

S. MATA DE LA CRUZ i J. PARÍS FORTUNY
Els Bonifàs, una nissaga d'escultors

Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 2006. 470 p., 23,40 €.

Els Bonifàs van ser una nissaga d'escultors que, des de Valls, van treballar per tot Catalunya entre els segles XVII i XIX, especialitzant-se sobretot en la talla de fusta i en els retaules. Aquesta monografia estudia diferents aspectes relacionats amb la nissaga valenca, amb biografies detallades de cadascun dels escultors de la família, de la qual estudia la genealogia. També estableix el catàleg de les seves obres, especialment les realitzades pels germans Lluís i Francesc Bonifàs i Massó. És d'especial interès el cos d'imatges recuperades de l'arxiu fotogràfic de Cèsar Martinell.

J. SOLEY I SALA (SILA); E. VILÀS GALINDO; J. RICART (ed.)
Les cròniques d'en Sila

Santa Perpètua de Mogoda: Centre de Recerques i Estudis Mogoda, 2006. 158 p.

Recull de diferents textos de Joan Soley i Sala (Santa Perpètua de Mogoda, 1900-1990), conegut amb el sobrenom de Sila. Podem destacar-ne una crònica de Santa Perpètua de Mogoda entre el 1900 i el 1986, així com un altre text descriptiu dels treballs agrícoles que es duen a terme des del 1900 a Santa Perpètua, a les terres de regadiu, al secà i a les vinyes. També hi podem trobar, entre altres articles memorialístics, un petit dietari de les darreries de la Guerra Civil i uns articles sobre el cant coral emmarcat en el moviment claverà i la Societat Coral Aurora Perpetuense.

IBIX; Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 2004-05.

Ripoll: Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès i Institut Ramon Muntaner, 2006. 329 p., 25 €.

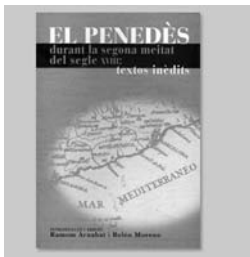
Aportacions al IV Col·loqui d'Estudis Transpirinencs, que es va celebrar a Núria del 30 de setembre al 2 d'octubre de 2005. Sota la convocatòria genèrica de La memòria de la muntanya, hi podem trobar vint estudis sobre els Pirineus, que s'articulaven en tres àmbits: el patrimoni cultural i natural, el desenvolupament pirinenc i les estratègies presents i futures. El resultat són treballs tan diversos com ara una anàlisi demogràfica de la població pallaresa de Dorve, un article sobre les capitulacions municipals d'Estèrri d'Àneu durant l'època moderna o bé una aproximació a l'Andorra del segle XIX a través de la literatura de viatges de l'època, entre altres.

Antoni GAVALDÀ
El naixement del nou sindicalisme d'orden y mando Anys quaranta a Valls i comarca.

Tarragona: Edicions El Medol; Centre d'Estudis Alcoverencs; Centre d'Estudis del Gaià, 2006. 271 p., 14 €

El volum estableix l'estructura general del sindicalisme a l'Estat i a la província de Tarragona, per després fixar la situació de l'Alt Camp. Amb documentació de la Falange que se salvà de la crema, es repassa el poder del cap local de la Falange –un autèntic virrei– en un procés manipulador i feixista de posar i treure persones de càrrecs locals, en un entramat demostratiu de qui exercia el poder. També s'estudien els avatars de les organitzacions sindicals agràries de les hermandades a la comarca i a Valls, i els tretze gremis de la indústria i el comerç, cosa que permet concretar ja el perfil dels primers vividors professionals.

R. ARNABAT;
B. MORENO
El Penedès durant la segona meitat del segle XVIII

Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, 2006. 147 p., 10 €

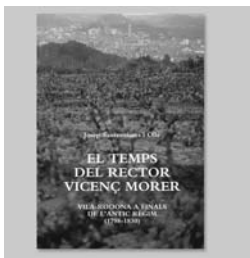
Després d'una introducció sobre l'economia i la societat del Penedès vuitcentista, en aquesta publicació es transcriuen dos documents inèdits que donen molta informació d'aquella època. En primer lloc, hi trobem un informe de l'alcalde major de Vilafranca del Penedès, en el qual descriu diferents aspectes de la població al segle XVIII, com ara els conreus o les infraestructures. Per últim, també hi veiem les respostes que van trametre alguns pobles del Penedès al Questionario de Zamora.

J. ESTIVILL
Els anys de la II República a Constantí (1931-1936)

Constantí: Ajuntament de Constantí, 2007. 118 p.

En commemoració del setanta-cinquè aniversari de la proclamació de la Segona República, l'Ajuntament de Constantí publica aquesta monografia que reconstrueix la vida municipal i quotidiana d'aquest municipi del Tarragonès en època republicana. Seguint un ordre cronològic, es van repasant fets com ara les eleccions municipals de 1931 o els Fets d'Octubre, a més d'altres qüestions com la sanitat pública o la vida cultural del poble, tot reproduint diversa documentació que es troba a l'Arxiu Històric Municipal de Constantí.

J. SANTEMASES
El temps del rector Vicenç Morer. Vilarodona a finals de l'Antic Règim

Vilarodona: Centre d'Estudis del Gaià, 2007, 181 p., 15 €

La fi de l'Antic Règim a Vila-rodona va estar marcada per la personalitat conflictiva de Vicenç Morer, rector des del 1798 fins a la seva mort el 1830. L'abundant documentació que va generar ha permès veure l'entramat de relacions amb els feligresos, les polèmiques majordomes, les autoritats locals, els religiosos servites i les autoritats eclesiàstiques del bisbat de Barcelona. La seva actuació durant el terç de segle que va regir la parròquia de Vila-rodona va encaminar la idiosincràsia local cap a paràmetres poc distingits per la seva religiositat, amb una tendència de majories liberals.

J.R. VINAIXA
Tortosa en la Guerra dels Set Anys (1833-1840)

Valls: Cossetània Edicions, 2006. 342 p., 18,50 €

Aquesta monografia, guardonada amb la X Beca Pepita Martí de Duran que convoca la Fundació Privada Duran-Martí de Tortosa, estudia diferents aspectes del desenvolupament i de les repercussions de la Primera Guerra Carlista a la capital del Baix Ebre. Així doncs, s'analitzen des dels orígens del carlisme a Tortosa a l'inici de la guerra fins a l'administració de la ciutat i del territori durant aquest llarg conflicte, passant per altres qüestions importants com ara el sistema defensiu de la ciutat.

noticiari

126

Consell de redacció: Victòria Almuni, Josep Casanovas, Narcís Figueras, Antoni Gavaldà, Oriol Granados, Oscar Jané, M. Carme Jiménez, Marina Miquel, Conxita Mir, Vicent Olmos, Lourdes Plans, Joan Peytaví, Joaquim M. Puigvert, Mercè Renom, Pedro Rújula, Enric Saguer, Sebastià Serra, Carles Santacana, Gemma Tribó, Carles Vicente, Francesc Viso.

1 Agenda

- **2a. edició de la Jornada de Recerca i Patrimoni Etnològic: "Els jocs tradicionals i les noves tecnologies"**. Institut Ramon Muntaner i Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat, Horta de Sant Joan, 21 de juliol de 2007.
- **Jornades d'Estudi "Medioaevum, cultura visual, cultura escrita"**. Amics de Besalú i el seu Comtat, Besalú, 3 i 6 de setembre.
- **Jornada d'Estudi: "Cultura i recerca local al segle XX: dels erudits als centres d'estudis"**. En memòria de Pere Caner (1922-1982). Ateneu Popular de Calonge, Centre d'Estudis Calongins, Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i Institut Ramon Muntaner. Calonge, 14 i 15 de setembre de 2007.
- **Curs de caracterització de matèries primeres i la seva aplicació en arqueologia**. Centre d'Investigacions Arqueològiques d'Osona (CIAO). Vic, 6 d'octubre de 2007.

- **VII Cap de setmana ibèric al poblat de ca n'Oliver**. Centre de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola. Cerdanyola del Vallès, 6 i 7 d'octubre de 2007.
- **XIX Jornades d'Estudis Penedesencs "El patrimoni penedesenc ahir i avui, elements per a una identitat"**. Institut d'Estudis Penedesencs. Inauguració: 21 de setembre.
- **V Col·loqui d'Estudis Transpirinencs: "Els poders locals als Pirineus: política, societat i cultura"**. Centre d'Estudis Ribagorçans, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, Patronat Francesc Eiximenis, Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i Institut Ramon Muntaner. Areny de Noguera, del 5 al 7 d'octubre de 2007.
- **VI Trobada d'Estudiosos de la comarca de les Garrigues**. Centre d'Estudis de les Garrigues, Ajuntament del Cogul i Consell Comarcal de les Garrigues. El Cogul, 27 d'octubre de 2007. ■

2 Recercat 2007

El 21 d'abril va tenir lloc a Lleida la tercera edició del RECERCAT. *Jornada de Cultura i Recerca Local dels Territoris de Parla Catalana*, dins els actes de la Capital de la Cultura Catalana. Hi han participat unes vuitanta entitats d'arreu dels territoris de parla catalana amb 60 estands situats a la plaça de Sant Joan. Al Museu de la Paeria, es podien visitar tres exposicions: "Artur Bladé i Desumvila: escriptor de l'Ebre català, cronista de l'exili"; "Construccions en pedra seca", de Josep Preixens i "L'Origen de l'olivera". Es van organitzar dues taules rodones: "Els Fons privats: tractament, tipologies i ús" i "Centres d'Estudis i Universitats: bases per a un protocol que estableixi les línies de col·laboració entre aquests dos àmbits de la recerca". En breu, els debats es podran trobar a : www.irmu.org.

L'acte central de la jornada va consistir en el lliurament dels premis Recercat. Els guardonats van ser: l'Institut d'Estudis Penedesencs, el Sr. Magí Travesset i Queraltó i el Sr. Josep Galan i Castany. La jornada va cloure amb un concert, resultat de la recerca i recuperació de l'obra del compositor Joan Prenafeta i Puig (el Vilosell 1752-1833) realitzada pel Centre d'Estudis Locals del Vilosell. Recercat 2007 va comptar amb la col·laboració de l'Institut Municipal d'Acció Cultural de l'Ajuntament de Lleida, l'Institut d'Estudis Ilerdencs, la Universitat de Lleida, entitats culturals de la demarcació de Lleida i el suport de les Diputacions de Lleida i Tarragona, el Punt, Presència, Telemasos i Catalunya Ràdio. La propera edició tindrà lloc el dia 10 de maig de 2008 a Perpinyà. ■

